

Bingöl, E. ve Paslı, F. (2024). Çocuk yaşta evliliklerin yazılı basında yer alış şeklinin incelenmesi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 5 (1), 66-83.
[doi:10.61861/spshcd.1389733](https://doi.org/10.61861/spshcd.1389733)

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru: 14/11/2023

Kabul: 12/05/2024

ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLERİN YAZILI BASINDA YER ALIŞ ŞEKLİNİN İNCELENMESİ

An Examination of Children's Marriage News in the Printed Media

Ebru BİNGÖL¹

Figen PASLI²

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [✉ ebrub.2020@gmail.com](mailto:ebrub.2020@gmail.com),

[ORCID](https://orcid.org/0000-0002-0230-007X) 0000-0002-0230-007X

² Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, [✉ figen.pasli@kocaeli.edu.tr](mailto:figen.pasli@kocaeli.edu.tr),

[ORCID](https://orcid.org/0000-0001-7150-8264) 0000-0001-7150-8264

ÖZ

Çocuk yaşta evlilik olarak tanımlanan birliktelikler çocuk ihmal ve istismarının bir formu ve aynı zamanda toplumsal hayatı etkileyen önemli sorunlar biridir. Yazılı basın aracılığıyla kitlelere ulaşabilen haberlerde kullanılan sözcükler toplumsal algı üzerinde etki bırakmaktadır. Çalışmanın amacı yazılı basında yer alan çocuk yaşta evlilik haberlerinin verilmiş şeklini incelemek ve bu konuda öneriler sunmaktır. Araştırma kapsamında Türkiye'de ulusal düzeyde yayın yapan, tirajı yüksek gazeteler seçilmiştir. Milliyet, Sabah, Sözcü, Vatan, Yeni Şafak, Hürriyet, Yeni Akit gazetelerinin internet sitelerinde bulunan çocuk yaşta evlilik haberleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Sonuç olarak; çocuk yaşta evlilik algısının haberlerde ele alınış şeklinin toplumsal cinsiyet algısından etkilendiği ve haberlerde çocuk haklarının ihlal edildiği görülmüştür. Çocuk yaşta evlilik haberleriyle bir çocuk istismarı olduğuna yönelik toplumsal algının geliştirilmesinde farkındalık yaratmak ve verilen haberlerde hak temelli yaklaşıma özen gösterilmesi konularında sosyal hizmet müdahalelerine gereksinim vardır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk yaşta evlilik, toplumsal cinsiyet, haber medyası, çocuk istismarı, sosyal hizmet

ABSTRACT

Cohabitation, defined as child marriage, is a form of child neglect and abuse and at the same time one of the important problems affecting social life. The words used in the news that can reach the masses through the news media have an impact on the social perception. The aim of this study is to examine the news of child marriage in the newspapers and to offer suggestions on this subject. As part of the research, newspapers which are published at the national level in Turkey were chosen. Twenty news about child marriage on the websites of Milliyet, Sabah, Sözcü, Vatan, Yeni Şafak, Hurriyet and Yeni Akit newspapers were investigated. The data obtained within the scope of the research was analyzed by the content analysis method. It has been seen that

the way in which child marriage news is handled in the printed media is affected by perception of gender and children's rights have been violated. It was concluded that there is a need for social work interventions to raise awareness in developing social perception that child marriage is a form of child abuse and to pay attention to a rights-based approach in the news.

Keywords: Child marriage, gender, news media, children's rights, child abuse, social work.

GİRİŞ

Çocuklar için uygulanabilecek kanunla daha erken yaşta reşit olarak kabul edilen bireyler hariç, on sekiz yaşına kadar her birey çocuk olarak kabul edilmektedir (UNICEF, 1989). On sekiz yaş altındaki birey olan çocukların haklarını güvence altına alabilmek amacıyla 20 Kasım 1989 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalanmıştır. Bu sözleşmede çocuklara ait haklar hayatta kalma hakkı, gelişme hakkı, korunma hakkı ve katılım hakkı olarak tanımlanmıştır (Koç ve Paslı, 2021). Çocukluk, sosyo-kültürel bir kavram olması sebebiyle toplumsal norm ve değerlere göre değişiklik göstermektedir. Yani çocukluk yalnızca biyoloji alanının değil sosyoloji ve psikoloji alanlarının da konusudur. Dünyada değişen koşullar ve toplumsal farklılıklar çocukluk algısı üzerinde etkili olmaktadır (Güçlü, 2016).

Cinsiyet kavramı genellikle bedenin erkek ya da dişi olarak tanımlanmasına neden olan anatomik ve fizyolojik farklılıklar için kullanılmaktadır. Toplumsal cinsiyet terimi ise, tersine, erkekler ve dişiler arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla ilgilidir (Giddens, 2012). Sosyal bilimlerde toplumsal cinsiyet kavramının kullanımında, cinsiyet kavramının biyolojik bir olgu olmasının haricinde bu kavramın kültürel ve toplumsal yapıdan da etkilenmekte olduğuna vurgu yapılmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, ataerkillikle, kadın veya erkek olmakla, cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan eşitsizliklerle ilgilidir (Bozok, 2018).

İçinde yer aldığı çevreyle karşılıklı etkileşim içerisinde bulunan birey, toplumsal cinsiyet rolleri hususunda kendi çevresinde hakim olan genel toplumsal cinsiyet algısından etkilenmektedir. Zastrow ve K.Kirst'in (2016) belirttiğine göre bireyler, diğer bireylerle bir hususta etkileşim halinde bulunurken bu hususla ilgili hakim olan düşünme biçimi bireylerin gerçeklik algısını oluşturur, bu karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak bireyler nasıl davranmaları gerektiğini öğrenir ve her bireyin kendi çevresinin niteliklerine göre davranışları çeşitlilik gösterir.

Her toplumda bazı cinsel davranışları onaylayan, bazılarını ise kınayan cinsel normlar mevcuttur. Toplum üyeleri bu normları toplumsallaşma süreci sonucunda öğrenir. Kabul gören cinsel davranış tiplerinin farklı kültürlerle göre çeşitlilik sergilemesi çoğu cinsel tepkinin doğuştan gelmeyip sonradan öğrenildiğine işaret eden olgulardan sadece biridir (Giddens, 2012). Aile bireyleri arasında gerçekleştirilen iş bölümü, toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenmektedir. Bu durumu Çapar (2006) kadınların ev içinde ve ev dışında kadın rol ve sorumluluklarını, erkeklerin ise genellikle ev dışında ancak gerekli durumlarda ev içerisinde 'üzerine düşen' rol ve sorumluluklarını ifa etmek zorunda olduğu şeklinde açıklamıştır. Toplumsal düzen üzerinde etkili olan normlar, zaman içerisinde toplumsal hayatta varlığını sürdürür ve bireylerin gerçekleştirilmesi gereken cinsiyet rollerini belirler (Kıran, 2017).

Cinsiyet, insanların toplumla ilişkilerini düzenleyen bir ilişki modelinden oluşur. Toplumun her alanına –kurumlarımıza, kamusal alanlara, sanata, giyime, harekete- derinden gömülüdür. Cinsiyet, devlet dairelerinden sokak oyunlarına kadar tüm ortamlarda deneyime gömülüdür (Eckoert ve McConnell–Ginet, 2013).

Evlilik kavramının hem hukuki hem toplumsal yönü bulunmaktadır. Evlilik, bireylerin hür iradeleri ile verdikleri kararın neticesinde gerçekleşmelidir ve bir evliliğin resmi olarak gerçekleşebilmesi için kanunda belirlenen yaşın tamamlanması zorunludur (Çetin, 2020). Arzu edilen yaş ve bir eşin seçilme şekli de dahil olmak üzere evliliği çevreleyen gelenekler, bir toplumun aileye bakış açısına, yapısına, yaşam biçimine ve üyelerinin bireysel ve kolektif sorumluluklarına bağlıdır. 'Aile' fikri ve işlevi dünya çapında farklılık gösterir ve sürekli bir evrim halindedir (UNICEF, 2001). Evliliğin yasal olarak geçerli sayılabilmesi için belirlenen yaş, evliliklerin gerçekleşme şekli, aile kavramına biçilen değer, toplumsal cinsiyet rollerinden etkilenmekle birlikte her toplumda farklılık göstermektedir. Bu sonuçtan hareketle, 'çocuk yaşta evlilik' gibi bir gerçeklik üzerinde durulmalıdır.

UNICEF' e göre çocuk yaşta evlilik, 18 yaşın altındaki bir çocuk ile bir yetişkin veya başka bir çocuk arasındaki herhangi bir resmi evliliği veya gayri resmi birliği ifade etmektedir (www.unicef.org). Birçok ülkede, çocuk yaşta gerçekleşen evlilik olayı, yaptırımların belirsizliğiyle sonuçlanmaktadır. Mevcut medeni hukukta veya ortak hukukta çocuk yaşta gerçekleşen evlilikler yasaklanabilir; ancak gelenekler, dini inançlar ve uygulamalar tarafından bu evlilikler yaygın olarak kabul görebilir. Çoğu ülkede evliliği düzenleyen yasalar olmasına rağmen, bu yasaların uygulanmadığı ve yasa ihlalcilerine (ebeveynler, görevliler veya eşler) karşı çok az kovuşturma yapıldığı gözlenmektedir (UNICEF, 2021). Çocuk yaşta gerçekleşen evlilikler, dünya çapında herhangi bir konumda görülmesi mümkün olan önemli bir problemdir (Aydemir, 2011).

Çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerin ataerkil düzene sahip toplumlarda görüldüğüne ve geleneksel yollardan aktarıldığına yönelik genel bir algı bulunmaktadır (Elitok ve Çabuk, 2014). Toplumsal cinsiyet rolleri her toplumun cinsiyete ilişkin değer ve inançlarına göre bireylerin sahip oldukları farklı beklentilere dayanır (Blackstone, 2003). Kadınlar; genel olarak hane halkı, toplum ve toplum içindeki erkek ve erkeklere kıyasla onlara ikinci sınıf vatandaş statüsü veren köklü kültürel normlara tabi tutulmaktadır (Muchacha ve Matsika, 2018). Ataerkil düzene sahip toplumlarda kadınlar bebeklik sürecinden itibaren ev içi işlerle ilgilenme, hizmet etme gibi eylemleri gerçekleştirmeye uygun şekilde yetiştirilir. Geleneksel toplumların çoğunda görülen bu durum sonucunda kadının eş olma rolünü yerine getirebilmesi ve evinin kadını olabilmesi, evliliğin gerçekleşebilmesi için yeterli görülmemekte olup evlenen bireyin yaşı bir önem kazanmamaktadır (Elitok ve Çabuk, 2014).

Çocuk yaşta gerçekleşen evlilik 'erken evlilik' olarak da tanımlanmaktadır (Özcebe ve Biçer, 2013). 1990 yılında yürürlüğe giren ve ülkemizin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin birinci maddesinde belirtildiği üzere çocuğa uygulanabilecek kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşına kadar her birey çocuk olarak kabul görmektedir (unicef.org). Türk Medeni Kanunu 124. Maddesi'nde evlilik ehliyeti açıklanmış olup bu hususta Evlilik Yönetmeliği

düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Evlendirme Yönetmeliği 14.madde'ye göre; 18 yaşını doldurmuş, mahkeme tarafından vesayet altına alınmamış olan erkek ve kadın bireyler başka bir kimsenin rızası veya iznine bağlı olmaksızın evlenebilir. 7 yaşını tamamlayan erkek ve kadın velinin izni, veli yoksa vasi veya vesayet makamının izni ile, 16 yaşını dolduran kadın ve erkek birey hakim izni ile evlenebilir (Evlendirme Yönetmeliği, m.14). Hukuki anlamda kabul görmeyecek şekilde gerçekleşen erken evliliklerin ise yasalarla belirlenen evlilik şartlarını sağlamaması sebebiyle resmi olarak kabul görmemesi bu evliliklerin hepsinin kayıt altına alınamadığı anlamına gelmektedir. Bu hususla ilgili istatistiklerin tam olarak istenilen durumu yansıtmaması ise çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerle ilgili çalışma yapılmasını güçleştirmektedir (Elitok ve Çabuk, 2014).

Erken evlilik olarak da bilinen çocuk yaşta gerçekleşen evliliğinin sebepleri farklı başlıklarda incelenebilmektedir.

Çocuk Yaşta Gerçekleşen Evliliğin Nedenleri

Çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerin normalleştirilerek kabul görmesinde geleneksel değerlerin etkisi bulunmaktadır. Ataerkil düzene sahip toplumlarda özellikle kız çocuklarının erken yaşta evliliğe maruz bırakılması gelenek olarak benimsenmektedir (Aydemir, 2011). Çocuk yaşta gerçekleştirilen evliliklerde kız çocuklarının bir erkeğin bakım ve himayesine verilmesiyle çocuğun şiddet ve taciz benzeri durumlardan korunabileceğine inanılmaktadır. Kız çocuğunun evlenmeye maruz bırakıldığı erkeklerin aileleri ise kendi aile düzenlerini daha kolay benimsetebilmek amacıyla yaşı küçük gelin almayı talep eder. Çocuğun yaşının küçük olmasının, yeni aile düzenine uyum sağlamasına ve evlendirildiği kişiye itaat etmesine kolaylık gösterdiği inancı bulunmaktadır (Burcu ve ark, 2015). TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun 2009 yılında yaptığı tespite göre geleneksel aileler, kız çocuğunu, kendilerine sınırlı bir zaman içerisinde emanet edilen bir varlık olduğuna inanmakla birlikte kız çocuklarının asıl yuvasının kocalarının yanı sıra olduğu fikrini benimser.

Ekonomik güçlülere maruz kalan ailelerin maddi yetersizlikler sebebiyle kız çocuklarını para veya ekonomik olarak değerli görülen mallar karşılığında evliliğe maruz bıraktığı görülmektedir. Bu sebeple gerçekleşen evlilikler başlık parası benzeri uygulamalarla gerçekleşmekte olup bu uygulamaların geleneksel olduğu vurgusu yapılmaktadır (Aydemir, 2011).

Sosyo-kültürel yapısı daha zayıf olan ve eğitim seviyesinin daha düşük olduğu ailelerde çocuk yaşta gerçekleşen evliliklere daha sık rastlanıldığı, erkek ve kız çocuklar için yapılan evlilik planlamasının farklılık gösterdiği gözlemlenmiştir. Askerlik durumu ve asgari düzeyde eğitim almaları erkek çocuklarının evlendirilme durumunu etkilemekteyken kız çocuklarının eğitim almasına gerek görülmemekle birlikte kız çocuğunun ergenlik döneminin başlaması evlilik sürecinin başlaması için yeterli görülmektedir (Yüksel ve Yüksel, 2014).

Kız çocuklarının erken yaşta evliliğe maruz bırakılması gerektiği inancının benimsenmesine toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin oluşturduğu ayrımcılık neden olmaktadır. Ataerkil düzene sahip toplumlarda biyolojik cinsiyetin bir sonucu olarak kadınların ev içi rolleri yerine getirmeye uygun oldukları fikri be-

nimsenmekte olup kadınların yaş durumu fark etmeksizin eş olma ve ev hanımı olma rollerine uyum sağlayabileceklerine dair inanış olduğu görülmektedir (Aydemir, 2011). Erkeklerin evliliği de zorunlu ve gerekli görülmeyle birlikte, evlenmemiş erkekler evlenmemiş kadınların yüzleşmesi gereken pek çok soru ve yorumla karşı karşıya değildir. Toplum bekar kadınlara herhangi bir statü vermez. Bununla birlikte, erkekler arasındaki bekarlık sorgulanmaz, çünkü erkek iffeti toplum için önemli değildir (Chowdhury, 2004).

Zorunlu göç ve savaş sebepleriyle insanların yaşadığı ekonomik ve kültürel değişim çocuk yaşta evlilikleri arttıran etmenler arasındadır (Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması, 2011). Bir felaketin olduğu bazı bölgelerde ekonomik gelir sağlayabilmek amacıyla evlilikler gerçekleştirildiği, bazı bölgelerde ise kimsesi bulunmayan kişileri himaye edebilmek amacıyla evliliklerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Oluşan felaket sonrası süreçte nitelikli cinsel istismar durumları yaşanması sebebiyle kız çocuklarını koruyabilmek amacıyla çocuk yaşta evlilikler gerçekleştirilmektedir (Aydemir, 2011).

Çocuk Yaşta Gerçekleşen Evliliğin Etkileri

Yetişkin bireyler bir seçimde bulunarak evliliğe karar verirken çocuk yaşta gerçekleşen evlilikler bireye seçim hakkı sunmamaktadır. Çocuk yaşta gerçekleşen evlilikler insan hakları ihlali olarak değerlendirilmektedir ve özellikle kız çocuklarında görülen cinsel istismarın bir biçimidir (Boran ve ark, 2013). Evliliğin gerçekleşmesiyle birlikte bireylere yeni rol ve sorumluluklar yüklenmektedir. Çocuk yaşta gerçekleşen evlilikler ile çocuklar, yetişkinlere ait rol ve sorumlulukları yerine getirmeye zorunlu bırakılmaktadır. Bunun sonucunda çocuklar cinsel istismara ve şiddete maruz kalma riski altında bulunmakla birlikte eğitim görmek gibi çeşitli fırsatlardan faydalanamamaktadır (Aydemir, 2011). Çocuk yaşta gerçekleşen evlilikler, hem erkekler hem de kızlar için endişe verici bir konudur. Bununla birlikte, fenomen hem erkekler arasında yaygın olmadığı için hem de erken doğumla ilişkili fiziksel tehlikeler veya evdeki statü ve güç gibi sonuçların çoğunun kızlara özgü olması nedeniyle kız çocukları üzerindeki etkisine daha çok odaklanılmaktadır. Çocuk yaşta gerçekleşen evlilikler, kadınların fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişimi ve refahı için olası olumsuz sonuçları nedeniyle endişe kaynağıdır (Jensen ve Thornton, 2003). Bu evlilikler, evliliğe maruz bırakılan çocukların bilişsel, fiziksel ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekle birlikte kronik sağlık problemlerine ve erken yaşta ebeveynliğe sebep olabilmektedir (Orçan ve Kar, 2008). Çocuk yaşta evliliğe maruz kalan bireyler dezavantajlı bir gruptur. Bu bireylerin sahip olduğu sosyo-ekonomik durumların niteliği ve eğitim durumları, dezavantajlı grup olarak konumlandırılmalarına etki etmektedir. Bu çocukların kendi sosyal çevrelerinden uzaklaştıkları ve toplumsal etkinliklere katılım göstermede özgüvensiz hissettikleri görülür. Çocuğun, evlilik sonrası süreçte sosyal çevresi ile olan iletişimi zamanla sonlanır ve çocuk evin içerisinde ailesi ile birlikte izole bir hayat yaşar (Akpan, 2003). Çocuk yaşta gerçekleşen evlilik çocukların çocukluk dönemlerini kısaltır, çocukların eğitim görmesini durdurur, çocukların ve onların bebeklerinin sağlığını olumsuz şekilde etkiler (Nour, 2009). Ergenlik döneminin ve çocukluk döneminin sağlıklı bir şekilde sonlanmaması ile birlikte çocukların yetişkin rollerini yerine getirmek zorunda bırakılması çocukların kimlik oluşumunu ve kişilik gelişimini olumsuz etkiler. Çocuklar gelişim

dönemlerine ait haklarından da yararlanamaz (Elitok ve Ark., 2014). Çocuk yaşta evlendirilen bireyler, toplumsal yaşama katılım hususunda pek çok engelle karşılaşmaktadır. Çocukların eğitimlerinin sonlanması, meslek edinmelerini zorlaştırırken çalışma hayatına katılımlarını da azaltır. Kendilerine ait geliri olamadığı için diğer insanlara bağımlılıkları artar. Tüm bu olumsuzluklar, sadece çocuk yaşta evliliğe maruz kalan çocukları değil onların çocuklarını da etkilemektedir (UNFPA, 2020). Toplumsal cinsiyet algısının sonucu olarak özellikle kadınların, eğitime katılım hakkından yoksun kalması ve istihdama katılım gösterememesi ile birlikte içinde bulunduğu toplumun kuralların ve yaptırımların da etkisiyle kadınlar sağlık haklarına erişim sağlayabilme hususunda da kısıtlanabilmektedir (Karacan ve Gökçe, 2020).

Çocuk Yaşta Gerçekleşen Evliliklerin Türkiye Durumu ve Dünyadaki Durumu

Tüm dünyada bugün hayatta olan tahmini 650 milyon kız çocuğu ve kadın, çocukluk döneminde evlendirilmiştir. UNICEF'in 2020 yılında açıkladığı istatistiklere göre her yıl on iki milyon kız çocuğu 18 yaşından önce evlendirilmektedir. Dünyada 18 yaşından önce evlendirilen kız çocuklarının oranının %76 ile en yaygın görüldüğü ülke Nijer'dir. % 68 ile Orta Afrika Cumhuriyeti ikinci sırada, % 67 ile Çad üçüncü sırada bulunmaktadır. Bu listede Türkiye ise % 14 ile seksen yedinci sırada yer almaktadır. UNICEF' in Mart 2021 tarihinde yayınladığı analize göre önümüzdeki on yıl içinde çocuk yaşta evliliklerin sayısı 10 milyon daha artabilir (UNICEF, 2021).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2021 yılında yayınladığı 'İstatistiklerle Çocuk' başlıklı raporuna göre 16-17 yaş grubunda olan kız çocuklarının resmi evlenmelerinin toplam resmi evlenmeler içindeki oranı 2002 yılında %7.3 iken bu oran 2020 yılında %2,7'ye düşmüştür. Diğer taraftan, aynı yaş grubunda olan erkek çocuklarının resmi evlenmelerinin toplam resmi evlenmeler içindeki oranı 2002 yılında %0,5 iken bu oran 2020 yılında %0,1 olmuştur (TÜİK, 2021).

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün (2019) açıkladığı 'Nüfus ve Sağlık Araştırması' raporuna göre Türkiye'de 25-49 yaş aralığında bulunan kadınların %21'i 18 yaşından önce, %4 ü ise 15 yaşından önce evlenmiştir.

2020 yılında Adalet Bakanlığı tarafından açıklanan istatistiklerde Aile Mahkemelerinde evlenme izni talebiyle açılan toplam 10.580 adet davanın 9.038 tanesinin tam kabul edildiği görülmektedir (Adalet Bakanlığı, 2020). 2021 yılında Adalet Bakanlığının açıkladığı adli istatistiklerde ise evlenme izni talebiyle açılan dava sayısının 13.538 olduğu ve bu davaların 11.879 tanesinin tam kabul gördüğü anlaşılmaktadır (Adalet Bakanlığı, 2021).

Dünya liderleri, Birleşmiş Milletler'in Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında 2030'dan itibaren çocuk evliliklerini sona erdirmeye vaadinde bulunmuştur. Aksi halde 2030 yılına kadar 150 milyondan fazla kız çocuğu daha 18 yaşına gelmeden evlenmiş olacaktır (UNICEF, 2018). UNFPA Dünya Nüfus Raporu'na (UNFPA, 2020) göre COVID-19 salgını, çocuk yaşta evliliği sona erdirmek için yürütülen müdahalelerde ortalama bir yıllık bir gecikmeye yol açtığı takdirde, önümüzdeki on yıl içinde, önlenebilecek yaklaşık 7,4 milyon çocuk yaşta evliliğin daha gerçekleşmesi öngörülmektedir. Buna ek

olarak, salgının neden olduğu ekonomik gerilemenin 2020 ve 2030 yılları arasında yaklaşık 5,6 milyon çocuk yaşta evliliğe daha yol açacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenlerle, tahmini hesaplamalara göre, COVID-19 salgınının etkisi sonucunda, toplam 13 milyon çocuk daha erken yaşta evlendirilme riskiyle karşı karşıyadır (UNFPA, 2020a).

Türkiye’de ve dünyadaki durumu yukardaki şekilde özetlenen bu durum, yazılı basında yer almaktadır. Yazılı basın, büyük kitlelere erişim sağlayabilirken aynı zamanda kitleler üzerinde etki de gösterebilmektedir. Bu durumda yazılı basının, çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerin kitleler tarafından algılanış biçimi üzerinde de etki gösterdiği söylenebilir. Yazılı basında, çocuk yaşta gerçekleşen evlilik olayının haber içeriğine nasıl aktarıldığı ve bu haber içeriğinin sunulmuş biçimi toplumsal cinsiyet algısı üzerinde etkili olmaktadır (Duman ve Coşkun, 2019). Yazılı basının yayın içeriklerinde dolaylı olarak veya doğrudan verilen mesajlar, cinsiyet rollerinin normalize edilmesine ve okuyucu kitlesi tarafından özümsemesine sebep olabilmekle birlikte cinsiyet rollerinin ne şekilde yerine getirilmesi gerektiğine yönelik tek yönlü bir ideoloji oluşturur (Çelebi, 2022). Yazılı basının toplumsal hayatı bir ayna işleviyle yansıtıyor olması sebebiyle çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerle mücadele konusunda toplumun genel algısının belirlenmesine ve bu soruna çözüm üretilmesine katkısı bulunmaktadır (Peltekoğlu ve Akdemir, 2019)

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı gazetelerin internet sitesinde yer alan çocuk yaşta evlilik haberlerinde toplumsal cinsiyet algısının ele alınış biçimini incelemek ve bu konuda öneriler sunmaktır.

YÖNTEM

Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada çocuk yaşta evlilik konusunu ele alan haberler nitel araştırma türü olan içerik analizi yöntemiyle çocuk algısı, çocuk hakları ve toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmiştir.

Nitel araştırma yönteminin içerik yorumlanmasında nitel ögeler kullanılmakta olup araştırılan konu derinlemesine ve ayrıntılarıyla birlikte incelenirken elde edilen sonuçlarda evrene ait genelleme yapılması beklenmez. Nitel araştırmalarda araştırmanın amacına yönelik veri sağlayabilecek örneklemeler belirlenir (Şahan ve Uyangör, 2021). Çalışmada veriler doküman incelemesi ile toplanmıştır. Doküman incelemesinde belli bir amaç doğrultusunda ana temalar ve kategoriler oluşturularak veriler analiz edilmeye çalışılır (Labuschagne, 2003). Araştırma kapsamında Türkiye’de 2018-2022 yılları arasında ulusal çapta yayın yapan ve tiraj sayısı 50.000’in üzerinde olan gazeteler seçilmiştir. Milliyet, Sabah, Sözcü, Vatan, Yeni Şafak, Hürriyet, Yeni Akit gazetelerinin internet sitelerinde yer alan çocuk yaşta evlilik haberleri incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada nitel araştırmanın veri analizi yöntemlerinden olan içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. Çocuk yaşta evlilik konusu, yazılı basının konuyu ele alışında içerikleri

çocuk algısı, çocuk hakları ve toplumsal cinsiyet bağlamında araştırılmıştır.

Farklı gazetelerde aynı haberlerin ele alınmış olması ve çocuk yaşta evlilik haberlerinin gazetelerin internet sitesinin arşivinde kategorileştirilmemiş olması haberlere ulaşabilmeyi güçleştirmiştir. 2018-2022 Nisan tarihleri arasında yayımlanan tüm çocuk yaşta evlilik haberlerine ulaşamamak ve sadece dijital ortamdaki haberleri incelemek çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Doküman incelemesinde araştırma amacına uygun olarak toplam 20 haber incelenmiş olup; 18 tanesi çocuk yaşta evlilik durumunun bulunduğu birbirinden farklı haberlerdir, 2 tanesi ise çocuk yaşta evlilik algısı üzerine yazılmış olan aynı konu hakkında iki farklı gazetede haberdir. Bu nedenle belirlenen 18 haber araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Çocukların kimlik bilgileri, çocukların evlendirildiği kişinin kimlik bilgileri, çocuğa ait foto/video ve sansür durumu, çocuğun ailesinin ikamet bilgileri, evlilik etiketleri, çocuk-eş etiketleri, evlilik durumunun hukuki geçerliliğinin sorgulanma durumu, haber başlıkları, çocuk yaşta evlilik nedenleri haberlerdeki veriliş şekilleri ile incelenmiştir.

BULGULAR

Tablo 1: Haberlerde mağdur ve faile ilişkin tanımlayıcı bilgiler

Haber numarası	Çocuğun ad soyad bilgileri	Failin verilen ad soyad bilgisi	Verilen İkamet bilgileri	Çocuğa ait foto sansür	Çocuğa ait video sansür
1	Ad açık soyad ilk harf	Ad ve soyad açık	İlçe	Var	Var
2	Ad soyad ilk harfler	Ad soyad ilk harfler	İl ilçe	Yok	Yok
3	Ad soyad ilk harfler	Ad soyad ilk harfler	İl ilçe mahalle	Var	Var
4	Ad soyad ilk harfler	Ad soyad ilk harfler	İl ilçe	Yok	Yok
5	Ad açık soyad ilk harf	-	İlçe mahalle	Var	Yok
6	Ad açık soyad ilk harf	Ad açık soyad ilk harf	İlçe	Var	Var
7	Ad soyad ilk harfler	Ad açık soyad ilk harf	İl ilçe mahalle	Yok	Yok
8	Ad soyad ilk harfler	Ad soyad ilk harfler	İl ilçe	Yok	Yok
9	-	-	İl	Yok	Yok
10	Ad soyad ilk harfler	Ad soyad ilk harfler	İl ilçe	Var	Yok
11	Ad soyad ilk harfler	Ad soyad ilk harfler	İl ilçe	Yok	Yok
12	Ad soyad ilk harfler	Ad açık soyad ilk harf	İl	Yok	Yok
13	Ad soyad ilk harfler	Ad soyad ilk harfler	İl ilçe	Var	Var
14	Ad açık soyad ilk harf	Ad açık soyad ilk harf	İl	Yok	Yok
15	Ad açık soyad ilk harf	Ad açık soyad ilk harf	İl	Yok	Yok
16	Ad açık soyad yok	-	-	Yok	Yok
17	Ad soyad ilk harfler	-	İl ilçe	Yok	Yok
18	Ad ve soyad açık	-	İl ilçe	Var	Yok

1. Çocuk Yaşta Evliliğe Maruz Bırakılan Çocuğun Kimlik Bilgilerinin Veriliş Biçimi Açısından Haberlerin İncelenmesi

Bu kapsamda çocuk yaşta evlilik olayının yer aldığı on sekiz haber bulunmaktadır. Bu sütunda görülen 'ad açık' ve 'soyad açık' ifadesi mağdur çocuğun ad ve soyad bilgisinin açıkça verildiği, 'ad ve soyad ilk harfler' ifadesi ad ve soyadın ilk harflerinin haberde yer aldığı, '-' ifadesi ise herhangi bir ifade kul-

lanılmadığı anlamında kullanılmıştır. Haberlerin bir tanesinde (Haber 18) mağdur çocuğun adının ve soyadının açıkça verildiği, beş tanesinde (Haber 1,5,6,14,15) ismin açıkça yazılıp soyadın ilk harfinin verildiği, bir tanesinde (Haber 16) ismin açık yazılıp soyadın belirtilmediği, bir tanesinde (Haber 9) ad soyad bilgisinin hiç verilmediği, on tanesinde (Haber 2,3,4,7,8,10,11,12,13,17) ad soyad bilgilerinin ilk harflerinin verildiği görülmüştür. Mağdur çocuğun adını ve soyadını açıkça belirten gazetenin incelenen diğer haberlerinde (Haber 18) ad soyad bilgisinin ilk harflerini verdiği dikkat çekmektedir. Haberlerde bilgileri verilen çocukların on yedi tanesi kız çocuğudur.

2. Çocuk ile Evlilik Gerçekleştiren Kişinin Kimlik Bilgilerinin Veriliş Biçimi Açısından Haberlerin İncelenmesi

Bu kapsamda çocuk yaşta evlilik olayının yer aldığı 18 haber bulunmaktadır. Bu sütunda görülen 'ad açık' ve 'soyad açık' ifadesi mağdurun evlendirildiği failin ad ve soyad bilgisinin açıkça verildiği, 'ad ve soyad ilk harfler' ifadesi ad ve soyadın ilk harflerinin haberde yer aldığı, '-' ifadesi ise herhangi bir ifade kullanılmadığı anlamında kullanılmıştır. Haberlerin bir tanesinde (Haber, 1) ad ve soyadın açıkça belirtildiği, yedi tane haberde (Haber 2,3,4,8,10,11,13,) ad ve soyadın ilk harflerinin verildiği, beş tane haberde (Haber 6,7,12,14,15) adın açıkça verilip soyadın ilk harfinin verildiği, dört tane haberde (Haber, 5,9,16,17,18) ad ve soyad bilgisinin bulunmadığı görülmüştür.

3. Haberlerde Mağdur Çocuğa Ait Görsel Destek ve Sansür Bulunma Durumlarının İncelenmesi

Bu kapsamda çocuk yaşta evlilik olayının yer aldığı on sekiz haber bulunmaktadır. 'Çocuğa ait foto/video ve sansür durumu' kendi içinde iki sütuna bölünmüş olup ilk sütun haberde foto/video desteği olup olmadığını, ikinci sütun ise foto/video desteğinde sansür olup olmadığını göstermektedir. Haberlerin dört tanesinde (Haber 1,3,6,13) görsel desteğin bulunduğu ve bunlara sansür uygulandığı, iki tane haberde (Haber 5,10,18) görsel desteğin bulunup sansür uygulanmamış olduğu, on iki tane haberde (Haber 2,4,7,8,9,11,12,14,15,16,17) ise görsel desteğin bulunmadığı görülmüştür.

4. Haberlerde Çocuk Yaşta Evlilik Olayının Gerçekleştiği Yer Bilgilerinin Veriliş Durumlarının İncelenmesi

Haberde olayın gerçekleştiği ikamet; il, ilçe ve mahalle bilgisi olarak incelenmiştir. İncelenen haberlerin dört tanesinde il isminin bulunduğu, bir tanesinde sadece ilçe isminin bulunduğu, sekiz tanesinde il ve ilçe isminin bulunduğu, iki tanesinde ilçe ve mahalle bilgisinin bulunduğu, iki tanesinde il, ilçe ve mahalle bilgisinin bulunduğu, bir tanesinde konum bilgisi verilmediği görülmektedir.

Tablo 2: Çocuk yaşta evlilik olayının haberlerde sunum şekli

Haber Numarası	Evlilik Tanımı	Çocuk-Fail Tanımı	Hukuki Bilgi Olup Olmadığı	Haber Başlığı	Evlilik Nedeni
1	Dini nikah	Eski eş	Hayır	Çocuğun yaşı	-
2	Dini nikah	Çocuk gelin, ikinci eş	Hayır	Çocuk ve gelin kavramı	Çocuk uslandırma
3	-	-	Hayır	İçerikten bağımsız	-
4	Zorla evlilik	-	Hayır	Çocuk ve gelin kavramı	-
5	Kendi rızası	-	Hayır	Çocuk ve gelin kavramı	-
6	Dini nikah	-	Evet	Çocuk ve gelin kavramı	-
7	-	-	Hayır	Çocuk ve gelin kavramı	-
8	-	Damat, Çocuk gelin	Hayır	Çocuk, gelin ve damat kavramı	Tanıdığa gitsin
9	Zorla evlilik	Çocuk gelin	Hayır	Çocuk ve gelin kavramı	-
10	Dini nikah zorla evlilik	Çocuk gelin, damat	Hayır	Çocuk, gelin ve damat kavramı	Başını bağlamak
11	-	Küçük çift, çocuk gelin, damat	Hayır	Çocuk ve gelin kavramı	Büyüklerin isteği
12	Dini nikah	Nikahsız eş	Evet	Çocuk ve gelin kavramı	karşılıklı rıza
13	-	Gelin, damat	Hayır	Çocuk ve gelin kavramı	-
14	Dini nikah	-	Evet	Çocuğun yaşı	Korunsun kollansın
15	Kendi rızası	Çocuk gelin, eş	Evet	Çocuk ve gelin kavramı	-
16	Kendi rızası	Çocuk gelin	Hayır	Çocuğun yaşı ve rızası	Akraba ve komşu baskısı
17	-	Damat	Hayır	Çocuk ve gelin kavramı	-
18	-	Çocuk damat, gelin	Hayır	Çocuk, gelin ve damat kavramı	-

5. Haberlerde Çocuk Yaşta Gerçekleşen Evliliklerin Nitelendirilme Biçiminin İncelenmesi

Haberlerin dört tanesinde (Haber 1,2,6,14) 'dini nikah' etiketi kullanıldığı, bir tanesinde (Haber 10) 'dini nikah ile zorla evlilik' ifadesinin bulunduğu, iki tanesinde (Haber 4,9) 'zorla evlilik' etiketinin kullanıldığı, üç tanesinde (Haber 5,15,16) çocuk için 'kendi rızası' ifadesinin geçtiği, yedi tanesinde

(Haber 3,7,8,11,13,17,18) evlilik olayına dair bir nitelendirme yapılmadığı görülmektedir.

6. Haberlerde Evlilik Durumuna Maruz Bırakılan Çocuk ve Çocuğun Evlendirildiği Kişinin Nitelendirilme Biçimlerinin İncelenmesi

Haberlerin bir tanesinde (Haber 13) 'damat' ve 'gelin' ifadelerinin yer aldığı, bir tanesinde (Haber 17) 'damat' ifadesinin yer aldığı, bir tanesinde (Haber 2) 'çocuk gelin' ve 'ikinci eş' ifadesinin kullanıldığı, iki tanesinde (Haber 8, 10, 'çocuk gelin' ve 'damat' ifadelerinin kullanıldığı, bir tanesinde (Haber 18) 'çocuk damat' ifadesinin kullanıldığı, bir tanesinde (Haber 15) 'çocuk gelin' ve 'eş' ifadelerinin kullanıldığı, bir tanesinde (Haber12) çocuğun evlendirildiği yetişkin için 'nikahsız eş' ifadesinin kullanıldığı, iki tanesinde (Haber 9, 16) 'çocuk gelin' ifadelerinin kullanıldığı görülmekte olup haberlerin altı tanesinde (Haber 3,4,5,6,7,14) herhangi bir nitelendirme görülmemektedir.

7. Haberlerde Çocuk Yaşta Evlilik Durumlarının Hukuki Geçerliliğinin Sorgulanması Durumlarının İncelenmesi

Haberlerin on dört tanesinde (Haber 1,2,3,4,5,7,8,9,10,11,13,16,17,18) hukuki açıdan herhangi bir sorgulama yapılmadığı, bir tanesinde (Haber 6) çocuk yaşta evliliğin cinsel istismar suçu olduğunun belirtildiği, bir tanesinde (Haber 12) kanunların açıklanması yoluyla bilgilendirme yapıldığı, iki tanesinde (Haber 14,15) Ülkemizde mülteci konumunda olan ve evliliğe maruz bırakılan çocuklar için Türk yasalarının açıklandığı görülmektedir.

8. Haberlerde Haber Başlıklarının İfade Edilme Biçiminin İncelenmesi

Yazılan haber başlıklarının üç tanesinde (Haber 1, 14, 16) dikkat çekmek amacıyla yaşın ön plana çıkarıldığı, on dört tanesinde (Haber 2,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,15,17,18) 'çocuk' ve 'gelin' veya 'çocuk' ve 'damat' gibi kelimelerinin bir araya getirilerek kavram normalleştirilmesi yapıldığı, bir tane haber başlığında (Haber 3) ise başlıkta yer alan ifadenin haber içeriğinden bağımsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

9. Çocuk Yaşta Evliliklerin Haberlerde Verilen Evlilik Sebeplerinin İncelenmesi

İncelenen haberlerin on bir tanesinde (Haber 1,3,4,5,6,7,9,13,15,17,18) evlilik durumunun nedenleri hakkında bilgi yer almamaktadır. Evlilik durumunun nedenleri olarak haberlerin bir tanesinde (Haber 2) çocuğu 'uslandırmak' ifadesinin yer aldığı, bir tanesinde (Haber 8) 'tanıdığa gitsin' ifadesinin yer aldığı, bir tanesinde (Haber 10) 'başını bağlamak' deyiminin kullanıldığı, bir tanesinde (Haber 12) 'karşılıklı rıza' ifadesinin yer aldığı, bir tanesinde (Haber14) 'korunup kollansın' ifadesinin yer aldığı, bir tanesinde (Haber 16) akraba ve komşu baskısı ile evlilik durumuna karar verildiği, bir tanesinde (Haber 11) 'büyüklerin isteği ile' ifadesinin yazıldığı görülmüştür.

10. Çocuk Yaşta Evlilik Algısının Haberlerde Yer Alış Şekli

Çocuk yaşta evlilik algısını anlayabilmek adına iki farklı gazetede aynı haberin ele alınış biçimi incelenmiştir. İlk gazete haberinde evlilik olayında taraf olan çocuk ve yetişkin için 'genç evliler' nitelendirilmesi yapıldığı görülmektedir. Bahsi geçen evliliklerde taraf olan kız çocuklarının severek ve isteyerek evlendikleri, 'eş' olarak nitelendirilen erkeklerin ise yetişkin olması sebebi ile tutuklu yargılanmalarının aile bütünlüğünü bozduğu ve resmi evlilik yaşınının 18 olması sebebi ile bu çiftlerin(!) mağdur edildiği yazmaktadır. İkinci gazete haberinde on sekiz yaş altında olan ve evliliği gerçekleştiren çocuklar 'mağdur' olarak nitelendirilmektedir. Haberde çocuk olduğu vurgulanan mağdurların evlilik durumu için rızasının aranmayacağı belirtilmiş ve bunun yasal dayanağından bahsedilmiştir. Bu iki haberdeki çocuk yaşta evlilik algısı toplumsal cinsiyet bağlamında düşünüldüğünde; ilk haberde geleneksel anlayışın ve ataerkil yapının hakim olduğu görülmektedir çünkü ataerkil anlayışta kız çocuklarının evlendiği yaşa değil, ev içinde ondan beklenen gerekli görevleri yerine getirebilme kapasitelerine bakılmaktadır. İkinci haberde ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çıkıldığı, erişkin birey olmayan kız çocuklarının evlilik vasıtasıyla mağdur edilmemesi gerektiği anlayışının ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

TARTIŞMA

Tirajı yüksek olan gazeteler, ulusal çapta daha büyük okuyucu kitlelerine ulaşmaktadır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte gazete haberlerinin internet ortamına da aktarılması haberlere erişimi kolaylaştırmış ve aynı zamanda artırmıştır. Daha çok kişiye ulaşabilen yazılı basın, toplumsal hayat üzerindeki etkisinin de arttığı söylenebilir. Bu sebeplerden yola çıkılarak gerçekleştirilen araştırmada yazılı basında yer alan çocuk yaşta evlilik algısı incelenmiştir.

Bulgularda çocuk yaşta evliliğin nedenlerine bakıldığında toplumsal cinsiyet algısını yansıtan kullanımlar dikkat çekmektedir. Ataerkil düzenin hakim olduğu toplumlarda özellikle kız çocuklarının çocuk yaşta evlendirilmesinin bir gelenek olarak kabul görmesi nedeniyle bu toplumlarda çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerin sorun olarak tanımlanması yine gelenek ve görenekler nedeniyle engellenmektedir (Aile Danışmanları Derneği, 2013-2014). Evliliğe maruz bırakılan çocukların, çocuk olma rolünden yetişkin olma rolüne geçiş yapmasının bir sonucu olarak gelişimini tamamlayamaması, çocuğun gelişim hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. Ataerkil değerlerin ve geleneksel anlayışın çocuk yaşta gerçekleşen evlilikleri normalleştiren etmenler olduğu düşünüldüğünde araştırmaya konu bu evliliklerin nedenleri arasında gösterilen 'uslandırmak', 'korunsun kollansın' 'başını bağlamak' 'tanıdığa gitsin' ifadeleri ataerkil değerleri ve geleneksel anlayışı yansıtmaktadır.

Geleneksel toplumlarda namus kavramının kadın kavramıyla bütünleşmiş olduğu görülmektedir. Geleneksel toplumlarda bulunan ailelerde, kız çocukları namuslarının korunabilmesi amacıyla çocuk yaşta evlendirildiğinde, bu namusun korunmama ihtimalinin ortadan kalkacağı kabul edilir (Kıran, 2017). Toplumsal cinsiyet rolleri tarafından belirlenen sorumluluklara göre belli bir yaşa erişen çocuk-

ların evlenmesi gerekli ve zorunludur. Bu anlayışın sonucu olarak haberlerde yer alan 'büyüklerin isteği', 'akraba ve komşu baskısı' ifadelerinin çocuk yaşta evliliklerin gerekçelerinden olduğu görülmektedir. Bu durum, çocuğun, kendisi ile ilgili kararlara katılım hakkının ihlal edildiğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet kavramına işaret eden bir diğer haberde ise evlilik durumunun gerçekleşmesinin 'karşılıklı rıza' gösterilmesine bağlandığı görülmektedir. Toplum cinsiyet algısının etkisiyle çocuğun yaşının evlilik için toplumdaki bireyler tarafından yeterli görülmesi hukuken geçerli bir sebep değildir.

Türk Medeni Kanunu'na göre; 18 yaşını doldurmuş, mahkeme tarafından vesayet altına alınmamış olan erkek ve kadın bireyler başka bir kimsenin rızası veya iznine bağlı olmaksızın evlenir. 17 yaşını tamamlayan erkek ve kadın velinin izni, veli yoksa vasi veya vesayet makamının izni ile, 16 yaşını dolduran kadın ve erkek birey hakimnin izni ile evlenebilir (Evlendirme Yönetmeliği, m.14). Haberlerde çocuk yaşta evliliklerin hukuki geçerliliklerinin sorgulanması durumu on sekiz haberin sadece dört tanesinde görülmesi yazılı basının çocuk yaşta evlilik sorununa yeterli önemi vermediğini düşündürmektedir.

Tutar'ın (2014) araştırmasında; incelediği haberlerde çoğunlukla çocuğun yüksek yararı yerine haber değeri ön plana çıkarılacak şekilde haberin kurgulandığını ve çocukların haberin öznesi ve nesnesi olacak şekilde konumlandırıldığını belirttiği görülmektedir. Kitleleri yönlendirebilme gücü düşünüldüğünde yazılı basında yer alan haberlerin ifade ediliş biçimleri önem kazanmaktadır. Okuyucuların dikkatini çekmek amacıyla haber başlıklarında ve haber metinlerinde 'çocuk' ve 'gelin veya 'çocuk' ve 'damat' gibi kelimelerin bir araya getirildiği görülmektedir. Toplumsal bir sorun olan ve çocuk ihmal ve istismarı olarak tanımlanan çocuk yaşta evliliklerin bu tarz ifadelerle normalleştirilerek gündelik yaşamda kullanılması çocuğun üstün yararına aykırıdır. Okunurluğu artırmak adına haber başlıklarında evliliğe maruz bırakılan çocuk yaşının ön plana çıkarılması etik gözükmemektedir. Toplumsal hayatı etkileyen çocuk yaşta evlilik problemi, ticari kâr gütmeye amacından daha önemli görülmelidir. Toplumsal cinsiyet algısını gösteren diğer bulgular ise bahsedilen evliliklerde taraf olan mağdur çocuk ve çocuğun evlendirildiği kişi için kullanılan etiketlerdir. Bunlara 'ikinci eş', 'nikahsız eş', 'gelin', 'damat' ifadelerinin kullanılması örnek verilebilir. Bazı haberlerde görüldüğü üzere kız çocuğunun 'ikinci eş' olarak resmi olmayan birlikteliğe zorlanması toplumsal cinsiyet algısının kız çocuklarının hayatı üzerindeki olumsuz bir gerçeğidir. Evlilik olayına maruz bırakılan çocukları 'eş' olarak nitelendirip bu olayı meşrulaştırmak çocuk istismarının görünür şekli olmaktadır.

Medyada yer alan haberlerin farkındalık oluşturabilme ve bilgilendirme yapabilme görevleri bulunmakta olup bunların gerçekleştirilebilmesi için mağdurlar çocuk olduğunda haberlerdeki içeriğin ifade edilişi daha dikkatli değerlendirilmeli ve okuyuculara bu olayların özel bir adla nitelendirildiği belirtilmelidir. Çünkü günlük hayatımıza yerleşmiş kavramlar davranışlarımız üzerinde etkili olmaktadır (Doğrucan ve Yıldırım, 2011). Bulgular değerlendirildiğinde, haberlerin veriliş şeklinde evlilik kurumu içerisindeki rol ve sorumluluklar itibarıyla çocukluktan yetişkinliğe geçiş yapmak durumunda kalan çocukların gelişim haklarının ihlali söz konusu olmaktadır.

İnançların da toplumsal cinsiyet rollerini şekillendirdiği bilinmektedir. İnançların sonucu olarak ‘dini nikah’ adı altında çocukların resmi olmayan birlikteliğe zorlandığı görülmektedir. Bu durum, çocuğun kendi kaderini tayin hakkının ve katılım hakkının ihlali anlamına gelmektedir. Hukuken geçerli olmayan bu birlikteliklerin, haberlerin genelinde ‘dini nikah’ kavramı ile nitelendirildiği görülmektedir. Araştırma kapsamında incelenen haberlerin sadece üç tanesinde ‘zorla evlilik’ nitelendirmesinin olması bu konu ile mücadele için yeterli değildir.

İncelenen haberlerde mağdur çocuğun ve çocuğun evlendirildiği failin kimlik bilgilerinin gizliliğinin ve kişileri belirleyici olan ikamet bilgilerinin gizli tutulma durumunun bazı haberlerde göz ardı edildiği görülmüştür. Görsel destek sağlanan haberlerin bazılarında çocuk, fail ve ailesinin yüzlerinin sansürlenmediği de görülmüştür. Bu durumların resmi olarak kişi hak ve hürriyetlerine aykırı olmasının yanında resmi olmayan bazı sonuçları da bulunmaktadır. Yazılı basında ihmal ve istismara maruz kalmış mağdur çocuklar ile ilgili haberlerde mağdur çocuk ve ailesine ait kimlik bilgilerinin, fotoğraf ve videoların, ikamet adresi gibi okuyanı çocuğa yönlendirebilecek tanıtıcı bilgilerin okuyucularla paylaşılması mağdur çocuğun ikinci kez örselenmesine sebep olmaktadır (Koç ve Paslı, 2020). Mağdur çocuğun kimliğinin ifşa edilmesi çocuğun korunma hakkının ihlal edilmesine neden olma olasılığını arttırmaktadır. Toplumun mağdur çocuğa yönelik bakış açısının değişmesi çocuğu sosyal dışlanmaya maruz bırakabilir. Bu da çocuğun hem sosyal hayattan kopmasına hem de onun duygudurumunda olumsuz etki bırakmasına sebebiyet verebilir. Kimliklerin ifşa olma durumunun mağdur çocuğun ve failin aileleri için de toplumsal hayatta olumsuz sonuçlara neden olabileceği unutulmamalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk yaşta evlilik haberlerinin yazılı basında ele alınış şeklinin değerlendirildiği bu çalışmada haberlerin toplumsal cinsiyet algısından etkilendiği, çocuk yaşta evliliklerin çocuk istismarı olarak nitelendirildiğine yönelik mesaj verilmediği ve haberlerin niteliği itibariyle çocuk hakkı ihlallerini yansıttığı sonucuna varılmaktadır.

Medya başta olmak üzere tüm gazetelerin kitleler üzerinde büyük etkilere sahip olduğu düşünüldüğünde yazılı basına şu öneriler sunulmaktadır: Çocuk yaşta gerçekleşen evliliklerin toplumsal bir sorun olduğu kabul edilmeli, sorunun çözümüne katkı sağlayabilmek adına haberlerde ikinci eş, gelin gibi kavramlarla toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini normalleştirecek ifade biçimlerinden kaçınılması ve ticari amaçların geri planda tutulması gerekmektedir. Haber içeriklerinde özellikle mağdur çocuğu ve aileleri ifşa edecek bilgiler verilmemesi, mağdur çocuğun ve onun ailesinin kimliğinin tanımlanabileceği şekilde sansürsüz görsel destek sağlanmaması, kişi hak ve hürriyetlerine saygılı haber yapılması çocuğun üstün yararı ve hak ihlalini önlemek açısından önemlidir. Haberlerin yapım ve yazım aşamalarında çalışan bireylerin çocuk ihmal ve istismarı, toplumsal cinsiyet ve çocuk hakları konularında eğitim görmelerini ve bilinçlenmelerini destekleyen çalışmalar yapılmalıdır. Haber içeriklerinde çocuk yaşta gerçekleşen evlilik olayının yasal olmadığı bilgisinin vurgulanması ve bu hususla ilgili

hukuki dayanaklardan bahsedilmesi bireylerde farkındalık oluşturabilmesi için önemlidir. Toplumsal bilinçlenmenin sağlanması ve toplumsal algının olumlu yönde değişmesi amaçları doğrultusunda çocuk yaşta evlilik ve toplumsal cinsiyet konularında yapılan araştırmalara, projelere, uzman kişilerin görüşlerine de haberlerde yer verilmesi gerekmektedir.

Son olarak çocuk yaşta evliliklerin bir çocuk hakları ihlali, çocuk istismarı formu olduğuna yönelik farkındalık geliştirilmesine yönelik makro düzeyde sosyal hizmet müdahalelerine gereksinim vardır. Sağlık, eğitim, sosyal hizmet kuruluşlarından hizmet alan, risk altındaki çocukların izlenimi sağlanması, çocuk ve ailelerle mikro düzeyde sosyal hizmet müdahalesi ve vaka yönetimi gerçekleştirilmelidir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma, kamuya açık yayınlardan içerik analizi yöntemi ile elde edilen verilere dayanmakta olup etik kurul izni gerektirmemektedir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aile Danışmanları Derneği. (2013-2014). Erken evlilik sorunu. Bilgilen *Güçlen Proje Raporu*. (<http://ailedanismanlari.org/wp-content/uploads/2014/05/bilgileng%C3%BC%C3%A7len-rapor1.pdf>)
- Aile Bakanlığı. (2020). *Adli İstatistikler*. (<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/501202216013122420211449082020H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf>)
- Aile Bakanlığı. (2021). *Adli İstatistikler*. (https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist2021.pdf)
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2011). *Türkiye’de aile yapısı araştırması*. (<https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/taya2011.pdf>)
- Akpan, E. (2003). Early marriage in eastern nigerian and the health consequences of vesicovaginal fistulae (vfv) among young mothers. *Gender, Development, and Marriage. Oxfam Focus on Gender*, 70-77.
- Aktepe, E., & Atay, İ.E. (2017). *Çocuk evlilikleri ve psikososyal sonuçları. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 412.
- Aydemir, E. (2011). Evlilik mi evcilik mi? erken ve zorla evlilikler çocuk gelinler. *USAK Raporları*, 11(08), 6-23.
- Blackstone, A.M. (2003). Gender roles and society. *Human Ecology: An Encyclopedia of Children, Families, Communities and Environments*, 335-338.
- Boran, P., Gülçay, G., Devocioğlu, E., & Eren, T. (2013). *Çocuk gelinler. Marmara Medical Journal*, 26(2), 58-62.
- Bozok, M. (2018). Toplumsal cinsiyet ve aile. *Aileyi Anlamak-Disiplinlerarası Yaklaşım 1.Bölüm*, Nobel Yayınları, 103-104.
- Burcu E., Yıldırım F., Sırma, Ç.S., & Saniyaman, S. (2015). *Çiçeklerin kaderi: Türkiye’de kadınların erken evliliği üzerine nitel bir araştırma. Bilig*, 73, 80-91.
- Chowdhury, F.D. (2004). The Socio-cultural context of child marriage in a Bangladeshi village. *International Journal of Social Welfare*, 13, 247.
- Çapar, M. (2006). Toplumsal cinsiyet ve iş bölümü. *Bilim,Eğitim,Toplum*, 4, 60.
- Çelebi, E. (2022). Medyanın toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(82), 823.
- Çetin, M. (2020). Toplumsal bir gerçeklik olarak çocuk evlilikleri. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 109.
- Duman, N., & Coşkun, B.N. (2019). “Çocuk yaşta evlilik” ya da “Çocuk gelin” olgusuna psikososyal bir bakış. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 272.
- Doğrucan, A., & Yıldırım, Z. (2011). Yazılı basında çocuk istismarı haberlerinin incelenmesi: (Cumhuriyet, Hürriyet, Posta, Sabah, Yeni Şafak ve Zaman gazeteleri örneğinde). *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 192.

- Elitok, Ö., Çabuk, G., & Ark., (2014). Erken evlilik sorunu Antalya. *Bilgilen Güçlen Proje Raporu*, 8-24 <http://ailedanismanlari.org/wp-content/uploads/2014/05/bilgilen-g%C3%BC%C3%A7len-rapor1.pdf>
- Eckert, P., & McConell-Ginet, S. (2003). *Language and gender*. Cambridge and New York: Cambridge University Press, 3-21.
- Evlendirme Yönetmeliği. (1985). *Resmi Gazete*. (<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatme-tin/3.5.859747.pdf>)
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları, 1, 485-506.
- Güçlü, S. (2016). Çocukluk ve çocukluğun sosyolojisi bağlamında çocuk hakları. *Sosyoloji*, Armağan Sayısı, 3.
- Gül, S.S., & Nizam, Ö.K. (2021). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 42, 181-192.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. (https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20%20rapor-lar/2018%20TNSA/TNSA2018_ana_Rapor_compressed.pdf)
- Karacan, E., & Gökçe, S. (2020). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın sağlığı. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 39-59.
- Kıran, E. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türkiye’de çocuk gelinleri. *Balkan Journal of Social Science*, 1, 3-5.
- Koç, F., & Paslı, F. (2020). Çocuğa yönelik istismar ve ihmal olaylarının haberdeki temsilinin çocuk hakları bağlamında incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 32(1), 112.
- Muchacha, M., & Matsika, A.M. (2018). Developmental social work: a promising practice to address child marriage in Zimbabwe. *Journal of Human Rights and Social Work*, 3(6), 5.
- Nour, N.M. (2009). Child marriage: A silent health and human rights issue. *Obstat Gynecol*, 2(1), 51-56.
- Orçan, M., & Kar, M. (2008). Türkiye’de erken yaşta yapılan evlilikler ve risk algısı: Bismil örneği. *Aile ve Toplum Dergisi*, 4(14), 98.
- Özcebe, H., & Küçük Biçer, B. (2013). Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: çocuk evlilikler. *Türk Pediatri Arşivi*, 48(2), 87.
- Peltekoğlu, F.B., & Akbayır, Z. (2019). Davranışsal içgörü ve halkla ilişkilerin kesişim noktası: çocuk gelin sorununda medyada farkındalık ve davranışsal halkla ilişkiler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(2), 836-837.
- Şahan, H.H., & Uyangör, N. (2021). Bilimsel Araştırmalarda Örneklem Seçimi. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. 112-137.
- United Nations Children’s Fund. (2001). *Early marriage child spouses*. Innocenti Digest Publication No.7.
- Jensen, R., & Thornton, R. (2003). *Early female marriage in the developing world*. Gender, Development, and Marriage, Oxfam Focus on Gender, 9-20.

- Yüksel, H., & Yüksel, M., (2014). *Çocuk ihmali ve istismarı bağlamında Türkiye’de çocuk gelinler gerçeği*. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 412.
- Tutar, C. (2014). Yazılı basında çocuk haklarının temsili: Hürriyet, Cumhuriyet, Sabah ve Zaman gazeteleri üzerinde yapılan bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 9(34), 5760-5786.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020, Nisan). İstatistiklerle Çocuk. (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2020-37228>)
- United Nations International Children’s Emergency’s Fund. (B.T., Aralık). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. (<https://www.unicef.org/turkiye/en/convention-rights-child>)
- United Nations International Children’s Emergency’s Fund. (B.T., Mart). *Child marriage*. (<https://www.unicef.org/protection/child-marriage>)
- United Nations International Children’s Emergency’s Fund. (B.T., Aralık). *Convention on the Rights of the Child*. (<https://www.unicef.org/turkiye/en/convention-rights-child>)
- United Nations Population Fund. (2020, Mart). Çocuk yaşta, erken ve zorla evliliklerin sağlık riskleri ve sonuçlarına çok sektörlü yaklaşım. <https://turkiye.unfpa.org/>
- United Nations Fund Fur Population Activities, (2020, Şubat). *Child marriage*. (<https://www.unfpa.org/child-marriage>)
- Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K. (2016). İnsan davranışı ve sosyal çevre I. Nika Yayınevi, 568.